

ZÁRÓDOLGOZAT

A ragadványnevek eredet szerinti csoportosítása
(Maklárý Lajos Ének Tagozatos Általános, Közép- és Zeneiskola
1994-2001)

Készítette: Szabó Éva
III. magyar
levelező

2001.

A témából készült szakdolgozatom vázlata a következő:

Bevezetés

Az iskolai ragadványnevek

Röviden a kutatás helyszínéről

Ragadványnevek gyűjtése

A ragadványnevek csoportosítása

A NEVEK EREDET SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA:

- A. A NÉVADÁS AZ ALANY SZEMÉLYÉN KÍVÜL ÁLL
- B. A NÉVADÁS AZ ALANY HIVATALOS NEVÉVEL KAPCSOLATOS
- C. A NÉVADÁS AZ ALANY SZEMÉLYÉVEL KAPCSOLATOS
- D. A NÉVADÁS AZ ALANNYAL TÖRTÉNYEKSEL KAPCSOLATOS
- E. ISMERETLEN EREDETŰEK

Az iskolai ragadványnevek alaki és jelentéstani problémái

A nevek csoportosítása a névadó és a névadás helye szerint

A nevek ismeretségi köre, tartóssága

Összegzés

Zárszó

Melléklet

Irodalomjegyzék

Ebből az eltérő betűstílussal szedett fejezetet emeltem ki záródolgozatként.

A ragadványnevek csoportosítása

A ragadványnevek rendszerezésével sokan foglalkoztak már. Többféleképpen is lehet ezeket a neveket csoportosítani, de mint már utaltam rá, hogy eltér a diákok névadási szokása a felnőttekétől, így nem minden szempontot lehet itt is felhasználni.

A nevek eredet szerinti csoportosítása

Ehhez az alapot KERTÉSZ MANÓ A magyar gúnynevek (Nyr. 31: 243--50) című munkájával teremtette meg. KÁLMÁN BÉLA (A nevek világa. Debrecen, 1996. 97--9), BACHÁT LÁSZLÓ (MNy. 67: 439--49, Nyr. 96: 16--20, Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos

Közleményei. Nyíregyháza, 1972. 3. kötet 121--9, 4. kötet 299--307), MIZSER LAJOS (Nyr. 95: 40--2, Nyr. 96: 420--1, Nyr. 102: 407--9), Szilágyi Ferenc (Nyr. 97: 51--5), GUTTMANN MIKLÓS (Nyr. 97: 55--61), KISVÁRDAI KÁROLY (Nyr. 98: 277--82) és TÖLGYESSY ZSUZSANNA (Nyr. 117: 340--2) felosztása több ponton megegyezik, de egyre bonyolultabb. Mindenki a saját anyagának megfelelően bővítette alcsoportokkal a rendszert. Az általam tanulmányozott szakirodalom alapján a BACHÁT felosztása a legalaposabb, legkidolgozottabb a részrendszereket tekintve is, ezért ezt szeretném követni (helyenként kiegészítve alcsoportokkal az előbb idézettektől). Egy-egy név olykor több helyre is besorolható lenne. Ilyenkor (a gyerekekkel való beszélgetés alapján) igyekszem a legjellemzőbb helyre beilleszteni, és a másiknál is utalni rá.

A) A névadás az alany személyén kívül áll

I. Az apával kapcsolatos névadás

Az apa keresztnéve Lajos, ennek franciás Louis (ejtés: lui) megfelelőjét kapta egy kislány, és gyakran vezetéknévvel együtt Cséki Louis-nak szólították.

Az apja ragadványnevét (Csikó) ha meghallja egy másik lány, sírva fakad. Nem tudják az okát, nem is szokták így hívni.

Temetői alkalmazott a foglalkozása egy harmadik tanuló édesapjának, de őt is gyakran hívják lány létére Sírásónak

II. A testvérrel kapcsolatos névadás

Bátyjai ragadványnevét örökölte egy Berencsi nevű diák, mert testvérei is ebbe az iskolába jártak, és a legidősebb fivér nevét Beróra rövidítették hajdan az osztálytársai. Bár több testvérpár volt az alanyok között, nem örökölték a testvér ragadványnevét még akkor sem, ha azt a vezetéknévből alkották, illetve közismert gyerek volt az elnevezett.

Nem túl gazdag ez a típus, mindössze 3 nevet találtam. Ez is mutatja a diáknevek különbözőségét a felnőttekétől, hisz ott a nevek jelentős része ide sorolható. A nem nagy létszámú falvakban mindenki ismer mindenkit, azonos nevéket főleg így különböztetnek meg. A gyerekek viszont az iskolában érintkeznek elsősorban, ezért az ott tapasztaltak alapján nevezik el főként egymást.

B) A névadás az alany hivatalos nevével kapcsolatos

A felnőtteknél alig fordul elő néhány ebben a típusban, a gyerekeknél viszont gyakori az efféle ragadványnév. A mi iskolánkban a vizsgált időszakban ez volt a leggyakoribb névadási forma (58%). A diák képességei, tulajdonságai változnak, így ahány csoport tagja, annyi neve lehet. „A változó körülmények között azonban szilárd és változatlan kísérője a gyermeknek a hivatalos neve.” (BACHÁT, A hivatalos névből alakult ragadványnevek az iskolában: MNy. 67: 440)

A már elballagott gyerekekkel való beszélgetésből az derült ki, hogy új iskolájukban szinte mindannyian új neveket kaptak, főként a külső alapján, de a nevük is kiinduló alap volt olykor. BACHÁT állítását pedig, hogy ez a leghosszabb életű névtípus, azzal bizonyítanám, hogy abban az osztályban, amelyiket két egymást követő évben is megkérdeztem, a nyolc megmaradt névből hét a hivatalos nevükből eredeztethető (Bodri, Gyökér, Hori, Kári, Madár, Mizó, Popó).

Miért ilyen népszerű ez a névadási forma? „A név már régi idők óta egyrészt alakja miatt, másrészt pedig jelentése miatt kitűnő alapot ad a gúnyolódáshoz, illetőleg a becézéshez.” (BACHÁT, i. m. 442) Megkülönböztető szerepük csak másodlagos, hiszen előfordul, hogy azonos nevű gyerekek ugyanolyan ragadványnevet kapnak (Reszegi>Keszeg). Máskor azonos keresztnévű gyerekek egyike sem kap ragadványnevet.

A típus népszerűségét mutatja, hogy a tanárok nevének 58%-át is a hivatalos nevükből képezték.

A nevek kialakulásának a folyamata a következő: először a hivatalos nevet rövidítik, becézik, majd ferdítik, hasonló hangzású szavakat asszociálnak hozzájuk. Megnyugtatóan kevés név helyezhető el a következő rendszerben (BACHÁT, i. m.), mert külső hasonlóság (például tévéfigurához: Pumukli), és belső tulajdonságok is (Kullancs) kapcsolódhatnak a névtorzítás útján létrejött ragadványnevekhez (ezekre zárójelben utalni fogok).

Következzenek a példák!

I. Az alany nevével kapcsolatos a névadás

1. A családnévből alakult nevek

- a) Egy-két hang írásmódjából alakult: Cézé (Czellér)
- b) A név vagy rövidítésének becézése

Itt MIZSER (Nyr. 95: 40, Nyr. 96: 420, SZILÁGYI FERENC (Nyr. 97: 52--3) és GUTTMANN MIKLÓS (Nyr. 97: 60--1) írásai alapján a következő alcsoportokat hoztam létre:

- a név megrövidítése: Kála (Kállai), Pogó (Pogonyi), Popó (Popovics)
- a név játszi képzése, becézése: (Talán az utóbbi kettő is inkább ide illene.) Bodri (Bodnár), Borka (Borai), Böbi (Bögre), Csiszku (Csíszár), Csori (Csorvási), Döci (Dögei), Fehi (Fehér), Fori (Forgács), Gönci (Göndör), Hadi (Hadas), Hori (Horváth), Juhi (Juhász), Kovi (Kovács), Köci (Körtvélyessi), Molni (Molnár), Pálmusz (Pálmai), Rézi (Rézműves), Rosti (Rostás), Sebi (Sebestyén), Szabi (Szabó), Szopi (Szombati), Szöri (Szőke), Taki (Takács, két évfolyamon is), Tankusz (Tanka), Toca, Toci (Tóth).

Több esetben megelőzte a név alakjának elferdítése, és azt képezték, becézték.

Tanárok nevei: Daró (Daróczi), Husi(ka) (Husvéth, a tanárok is így hívják), Romi (Romos), Seró (Seres), Skopi (Skopkó), Totya, Totyika (Tóth).

Mint minden csoportnyelv, ez is beszélt nyelv, kis mértékben azonban jelentkezik az írásbeli közlésben is, például levelezésben: Daṛ (daró).

- keresztnévként használt vezetéknev becézése: Pepezokni, Pörtyi (Péter)
 - a „rövid nevek” játékos megnyújtása: Nagya (Nagy)
- c) Képzett szóból alapszó vagy képzelt alapszó elvonása: Bádog (Bádogos), Gyökér (Györkös), Körte (Körtvélyessi)
- d) Az első hang megváltoztatása: Centi (Szenti)

Közrejátszhatott itt a szó értelmessé tétele is.

Ide sorolhatók a játékos ikerítések is. Ez egy olyan becenév képzési mód, amely az alapnevet vagy annak becéző formáját a hangalak kis megváltoztatásával megismétli. Hagyományosan azok a keresztnévek tartoznak ide, amikor a szókezdő magánhangzó b vagy p előtagot kap, ha pedig mássalhangzóval kezdődik a névalak, akkor a kezdőhangot az előzőek valamelyike váltja fel. (Nyáriné, Nyr. 111: 308) Ennek csak a Berecz-Perec felel meg. De játékoságukkal ide sorolhatók: Göndi-Böndi, Hali-Gali (a Gali nevű lány ragadványnevéhez a kedvelt játékszer is ötletet adhatott), Óbi-Kóbi, Posa-Fosa, Tanyi-Ganyi.

- e) A hangalak elferdítése (hang kihagyása, megváltoztatása)

Közszói jelentése nincs a megváltoztatott névnek: Baázs (Balázs), Cséki (Csiki: ritka, inkább é-vel szerepel a név), Csipisz (Csiszár: közrejátszott kis

termete, egy mesefigura és a most divatos ropogtatnivaló neve), Döme, Dönci (Deme), Habó (Szabó), Kokács (Kovács), Juhuhú (Juhász), Mikó (Mirkó), Pácóli Dömper (Pálóczi, taetalkat), Szkillik (Csillik), Szubó (Szabó), Szörke (Szőke)

A Mónár, Píntek ejtés a nálunk jellemző nyelvjárás hangképzési sajátosságát próbálja érzékeltetni, eltúlozni.

Tanárok nevei: Micók (Mihók), Papírnyák (Kaprinnyák, de alsóban barkácsórán gyakran hajtogattak vele) Secka (Seres, középiskolás korában is így szólították), Skopesz (Skopkó).

Míg az előbb olykor „értelmes” neveket torzítottak el, máskor a változtatás az **értelmessé tétel**t szolgálja (helyenként népetimológiára emlékeztető módon): Császár (Csiszár), Gyürkös (Györkös), Keszeg (egy osztályban mindkét Reszegi nevű tanulónak ragadványneve), Kolbász, Kolbi(nó) (Kovács), Kötény (Körtvélyessi), Muslica (a Musek nevű fiú azért is kapta ezt a nevet, mert nagyon kicsi volt), Műsegg (Musek), Puma (Pálmai), Simson (Simon), Szutyok (Szurkos>Szutykos), Tanya (Tanyi), Zeller (Czellér). A legtöbb (11) diáknévvel rendelkező gyerek különös hangzású nevével indította el a következő láncot: Popovics>Popó>Szopó>Szopcsi>Szopi, Popsikenőcs, Szopotrovics, Popcorn, Szopcorn.

Hasonlóan az elvont tőhöz illesztettek egy másik tagot, csak itt elé:

Villanykörte (Körtvélyessi). A tő vagy becézett alak elé illesztett szótaggal vált értelmessé: Apósa, Szopósa (Pósa), Cuppogó (Pogonyi).

Tanárok nevei: Füge (Fige), Gubics (Gurbán, ráadásul kis termet), Horizont (Horváth, fizikát tanított), Kaiser, Kálium (Kállainé Laufer, kémiát tanít), Lófej, Lúfej (Laufer, biológia szakos), Bundás, Bundikenyér (Bunda leánykori név, hivatalos nevében nem szerepel, de amikor a gyerekek megtudták, több osztályban is névadásra ihlette őket), (Zsíros)Bödön, (Zsíros) Kenyér, Elektromos (Romos, fizikát tanított).

Talán élménynevek a következők, de mindenképp közrejátszott a név **hasonló hangása**: Fábry (népszerű a gyerekek körében a humorista, Nábrádi), Pumukli (Pálmai, mesefigura, de természete is hasonlít az elnevezetthez: állandóan idegeskedik valami miatt), Pálutcai (Pálóczi, kötelező

olvasmány hatása).

Tanárok nevei: Rumcájsz, Elektrumcájsz (tévés mesefigura neve, és azt is jelölik, hogy a nevelő fizikát tanított, Romos). Állítólag újságban elírással jelent meg az egyik kolléga neve: Szopkó, ez is ragadványnévvé vált a diákok körében.

A tejmárka is ihlette a Mizó nevet, de **hangrendi átcsapással** lett a Mezőből.

Anagrammanév a Mikró a Mirkóból.

f) A név idegenes ejtése Muzer, Palladzi (Pallagi) és Peter.

Tanárok nevei: Lajfer (Laufer), Májhók (Mihók). Angol és német nyelvet tanulnak a gyerekek az iskolában, ezeknek a nyelveknek sajátossága érződik a hangkapcsolat, egyes betűk kiejtésekor.

g) Vezetéknév visszafelé olvasása: Csivopop

h) A család megkülönböztető nevének és a családnév kezdőbetűjének összeolvasása: Jeti (J. Tóth, a Jété megváltozásának oka a filmekben felbukkanó szörny neve, illetve az -i képző más nevek végén, például Hadi.

2. A keresztnévből alakult nevek:

A gyerekek esetében a megszokott becéző nevek nem sorolhatók a ragadványnevek közé. BACHÁT (i. m.) szerint a ritkább becéző formák sem. De azok a nevek, amelyek **szokatlan képzővel**, nem a megszokott módon keletkeztek, épp ezért nem találtam meg LADÓ JÁNOS Magyar utónévkönyvében (Bp., 1990.), szerintem megemlíthetők itt: Arcsi, Arni (Arnold), Bodri (Adrienn, két osztályban is), Csutka (Judit, talán ikerítésből vált ki), Dodi (Ádám), Gabca, Gaci, Guba (Gabriella), Mansó (Mariann), Matyi (szerepel az utónévkönyvben a Máté becézéseként, de a könyvben való tájékozódáskor vették használatba), Mahoni (Rendőrakadémia című film egyik szereplőjének nevéhez hasonló hangzás, Mónika), Monyecka (Mónika), Násztya (Anasztázia: a kislány édesanyja orosz akcentussal beszél származása miatt, így a szokásos Naszta nevet palatális t-vel ejti. Ezt a családi elnevezést átvették a tanárok és a diákok is.)

A következő két becézés szokásos, de nem gyerekek körében és városban. Ráadásul a kislány a népies hangzású nevekkel ellentétben okos, művelt: Örzse, Bözsi.

Ikerítésből vált ki (Cunci), illetve a **név első szótagjának ismétlésével** keletkeztek: Csacsca (Csaba), Dodó (Dóra), Zsozsó (Zsolt, majd egy énekes hatására Kozsó lett), Zizi (Zita).

Betűelvonással jöttek létre: Netti, Nettisem (Anett, az utóbbi nevet otthon kapta, iskolában nem szereti), Rienn (Adrienn), Tusa (Rita). Két barátnőt hasonló módon neveztek el: Kisdit (Edit szokásos becézése), Kisnit (Anitát nem szokták így rövidíteni, a kis jelző nem a termetükre utal, nem is megkülönböztető szerepe, inkább kedveskedés a természetük miatt).

Névtorzítással keletkeztek: Adrián (Krisztián, baráti kör tagjait Zámbó Jimmyről és fiairól nevezték el), Csácsó (Csaba, népdal: csácsogó madárka), Güre (Gergő), Józska (József, ihlető a zöngésség szerinti hasonulásról tanultak), Kári (Klára), Mulán (Milán).

Lányokat fiúnéven neveznek a hasonló hangzás miatt: Móric (Mónika), Ricsi (Rita). Máskor a női név férfi megfelelőjét használják: Gábor (Gabriella). A gyerekek idegen nyelvi tanulmányaik során találkoznak a nevükhöz **hasonló hangzásúakkal**, ezek rövidebb ideig helyettesíthetik az eredetit: Kate (Katalin), Judy (Judit, két lánynál is), Leslie (László). Janus istenről kapta a nevét egy János. A zene világa is közrejátszott, hogy a Mel (énekesnő) rövidítést kapta egy Melinda, Jimmy egy Imre (mivel nem szerette az énekest, gúnynév). Filmélményből lett Athos (Attila). A franciás Le Petit (ejtés: löpöti) nevet azért kaphatta Péter annak ellenére, hogy nem tanulnak franciául, mert a város híres panzióját a tulajdonosáról (Pöti) Petit Fleures-nek nevezték el.

A következő keresztnévek vagy becézett, kiegészített alakjuk közszóhoz hasonlít: Antilop (két fiú ugyanabban az osztályban), Dikó (Ildikó), Göröngyi (Gyöngyi, testalkat is befolyásolta), Kivi (Viki anagrammája), Moncsicsi (játékszer), Szende (Szandra), Teve (Evelin), Vikínai (Viktória). Tulajdonnév: Mátészalka, Sínerge (arckrém gyártó cég, szép bőrű, Erzsébet nevű lány becézése, ejtés: szinerzsi), Hé, Arnold! (mese címe, így mondat formájában állandósult).

Tanárok nevei: A nők közül nagyon sokan férjüknek csak a vezetéknevét vették fel, így a keresztnév nem titok, mint valaha. A mi iskolánkban a gyerekek keresztnév + néni/bácsi megszólítással illetik a tanárokat. Az első órán megmondjuk, milyen (esetleg bece)néven hívhatnak, ami nekünk legjobban tetszik. Akiét mégsem így használják maguk között, talán ragadványnévnek minősíthetők, főleg a népies hangzásúak (Bözsi, Júcsa - két esetben, több évfolyamon is) és a kisgyerekekhez illő

(kedveskedő vagy inkább gúnyos) képzett formák (Évike, Évicó, Fecó, Juci, Pityu, Vica).

Szokatlan becézések: Cica néni (Ilona), Csutka, Frici (Ferenc), Gabesz, Gepsa (Gábor: őt minden gyerek ezen a két néven emlegeti, az utóbbi nevét középiskolás korában kapta, a tanári karból is többen így szólítják), Jucus (Judit). A névtorzítások a különleges hangzású (LADÓ által nőinek minősített) Bonaventura névhez kötődnek: Bonaj, Bonesz, Bonifác, Bonya, Boti.

A férj keresztnévéből alkottak nevet: Tóniné.

3. A teljes névből alakult nevek

Ritka az, amikor a teljes névből alakult neveket használnak, mindössze 3%. Még ezek között is ritka, amikor kételemű nevet alkotnak, hiszen a fiatalságra jellemző a rövidítés, illetve nem célszerű a hosszú megszólító forma.

Hasonló hangzás miatt lett Bordás Milánból Bolhás Mihály. Kató Dóra előnevéből képzővel lett Katócs, és alliterál vele a Kati: Katócs Kati.

Egy gyereknek a teljes nevét (másoknál csak vezetéknév) **vi**sszafelé **mondják**: Retépasóp.

Mozaikszavakhoz hasonló módon jöttek létre a következő nevek a vezeté- és keresztnév első két-két betűjéből:

Hari (Harsányi Rita), Ilka (Ilyés Kata: írott formából válhatott általánossá az előző mintájára), Rezsó (Reszegi Zsolt). Közszói, tulajdonnévi jelentés, látszólagos képzők (-i, -ka, -ó) segítették ezek fennmaradását.

Kontaminációval jött létre:

Manci (Martinek Enci). Két Enikő megkülönböztetésére a vezetéknév kezdőbetűjét a becenév elé kapcsolták: Senci (Sebestyén Enikő).

A *tanároknál* egyetlen nevet találtam: Lófej Böske (Laufer Erzsébet).

II. A hivatalos névhez asszociálódó fogalmakból alakult nevek

1. A családnév közszói szinonimája szolgál ragadványnévül:

Hóhér (Mészáros), Madár (Bagoly), Pásztor (Juhász).

2. A családnév közszói antonimája a ragadványnév:

Réti (Erdei).

3. A névhez asszociálódó más fogalmakból alakult nevek:

A Göndör név Göncölre módosult, majd ehhez a szekér utótag kapcsolódott, de

végleges forma: Göndörszekér.

Két fiú visel olyan nevet, ami a gyerekek szerint cigányokra jellemző: Cigány (Csiki). A másik fiú Vadászi helyett Sebastian lett (Zámbó is cigányos név, Jimmy fiának neve).

Bodnár beceneve Bodri, ehhez asszociálták a Kuttyát; Bagoly vezetéknévhez a Huhut.

Hasonlóan *tanároknál*: Laufer>Lófej>Nyiha(ha), Falatka (Husvéthné, természetével épp ellentétes). Egyik kolléganő férjezett és leánykori nevében is egy-egy szín szerepel (mindkettőt használja), így kapta az angol Colour (szín) nevet. Lánya Hagyma (Veress), illetve Z (film: Z, a hangya – a vöröshangyáról asszociáltak erre).

A diáknevek 4%-a, a tanárok ragadványnevének 3%-a tartozik ide. Ezek a nevek gyakran nagyon ötletesek, olykor bántóak. Sokszor nehezen emlékeznek vissza egy-egy név kapcsán, mi is volt a kiindulópont, a köztes láncszemek. Napról napra születnek újabbak újabb asszociációkkal (az anyag lezárása után is hallottam újabb efféle neveket azokban az osztályokban, ahol tanítok), de az első két csoport állandóbb. Bizonyítja ezt Madár, aki két évben is viselte ezt a ragadványnevet.

C) A névadás az alany személyével kapcsolatos

A hivatalos névvel kapcsolatos nevek után ez a csoport áll második helyen mind a diáknevek, mind a tanári ragadványneveknél számát tekintve. A két korosztálynál lévő összesen 155 név (111, illetve 44) mutatja, hogy milyen jó megfigyelők a gyerekek. Hiszen így képesek találni neveket adni egymásnak, tanáraiknak.

A rendszerezés itt is nagyon bonyolult, hiszen a megfigyelések nagyon egyéniék. De szerencsére a kezdetektől fogva néhány fő gondolatkörhöz csoportosíthatók, legfeljebb újabb alcsoportokkal célszerű ezeket bővíteni.

I. Az alany testi tulajdonságára utaló nevek

Számarányát tekintve ez a diáknevek 36%-át jelenti (több, mint a vezetéknévből képzett nevek: 33%). A tanárok nevének 28% alapszik a külső megfigyelésén. Sok időt töltenek együtt a gyerekek, alkalmat ad ez a feltűnő és kevésbé szembetűnő hibák, szépségek feltárására. Sok bántó név is van közöttük, hiszen leginkább azokat a neveket nem szeretik a gyerekek, amelyek olyan tulajdonságot tárnak fel, amit titkolni akartak. A tanárok az osztály előtt állva ki vannak téve a „kritikus szemeknek”. Akik hosszabb ideje tanítanak, vagy valamilyen rendkívüli tulajdonsággal rendelkeznek,

állandó, öröklődő névvel bírnak. De ezeket tovább is fejlesztik a diákok újabb élmények hatására, gyakran egyre durvábbakkal. Ha a külsőben változás áll be (például nem visel szemüveget), a név akkor is maradhat: Cvikker.

A felosztásom alapja: BACHÁT LÁSZLÓ, A testi tulajdonságokra utaló ragadványnevek az iskolában. Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Nyíregyháza, 1972. 4. kötet. 299--307

1. A nagyságra, termetre, erőre utaló nevek

a) Kicsiny, alacsony termetre utaló nevek:

Ceruza, Cerka, Nullaöt (Rotring ceruza 0,5 mm átmérőjű betétje), Csipi (név: Csiszár, mesefigura: Chip és kis ropogtatnivaló: chips), Kisdombi, (Muslica— Musek név), Törpilla (élménynév)
Tanárok nevei: Gubics, Kertitörpe

b) Kicsiny és kövér termet:

Juci (fiú, a Duci-Juciból vonták el), Menyét (a Menyhárt vezetéknev is közrejátszott, hogy nem Pocok lett), Pork (angolul sertéskaraj), Pufi, Töltött Káposzta

c) Sajátos alkatra utaló név:

Töltőtoll (fiú, nincs dereka), Zsemle
Tanárok nevei: Cadillac (mint az autónak, nagy a hátsó része)

d) Magas és kövér termetre utaló nevek:

Golyó, (Göröngyi: Gyöngyi névből), IFA (lány!), King Kong (élménynév), Koca, Kucu, (Pácóli Dömper: előtagja névtorzítás), Sheriff, Moris, Modifield (Miért éppen Alaszka? filmsorozatból), Tonna Madonna
Tanárok nevei: Vízágy, (Husi(ka): neve is közrejátszott)

e) Magas, sovány termetre utaló nevek:

Colos, Fűszál, Hurkapálca, Torony(óra)

f) Testi erőre utaló nevek: Helyesebben erőtlenségre utalnak: (Csibe: Szőke a haja), Csonti Kisbodys (kicsi, de mindig cipekedne), Paraolimpic (testnevelésből felmentett).

2. Valamely testrésznek feltűnő tulajdonságára vagy hibájára utaló nevek:

a) A fülre utalnak:

Dumbi (nagy fülű elefánt, élménynév), Radar, Taxi (A következő hasonlatból: Olyan vagy szemből, mint egy nyitott ajtajú taxi.)

- b) A fogakra utalnak:
Vámpír, Protkó (műfogsora van)
- c) Orrra utalnak:
Görbeorrú Richárd (egyébként Áron), Pinokkió (élménynév)
- d) A szemre utalnak:
Béka (hosszúra festett szempilla), Birka, Bárány (Mirkó vezetéknev is közrejátszott, illetve intelligenciája), (Cicafiú: lényegesebb egy emlékezetes tett)
- e) A fejre utalnak:
Csirke, Csúcsfej (élménynév az azonos című filmből), Golyó, Kukó (vékony arc), Majomfejű Majom, Maki, Pocok (Jocó név is szerepet játszott), Sajtfej (háromszög alak, esetleg göndör haj), UFO
Tanár neve: Tücsök
- f) A nyakra utal:
Gúnár
- g) Mellre utal:
Bögyös, Melltartó (fiú, de mellben erős), Sík.
3. Szépségre, arc- és hajszínre, a haj viselésére utaló nevek:
- a) Haj-, arc- és bőrszínre utalnak:
Cigány (fekete haj, sötét arcszín, két osztályban is), Hyporeklám, Negro (négerből)
Tanár neve: Mesztic (haj- és arcszín)
- b) Arcbőrre utalnak:
Hókuszpók (bibircsók volt az arcán, élménynév), Pati (pattanásos bőr)
Tanárok nevei: Púder, Pudikám (túl sok van az arcán, illetve egy fiúcsoportot megbüntettet, sokat beszélt nekik, argóból átvett szó a beszédre)
- c) A haj színére utalnak:
Csibe (testalkat is), Szöszi (iskolán kívül kapta)
- d) A haj alakjára, viselésének módjára utalnak:
Beatles (gombahaj), Bili, Bilájszki (hajvágás, érdekes a továbbképzett szláv alak), Elvis Presley, Kakadu, Kimba (Oroszlánkirály című rajzfilm szereplője, oroszországi emlékeztető haja miatt kapta), Kentaur (sörényszerű haj), Kócos, Kócián, Kopasz, Süni, Vonalfejű (középen a hajválaszték)
Tanárok nevei: Boglyas, Budikefe, Dzsumbuj, Kócos (a szintén itt tanító

felesége hívja így, innen terjedt el), Kojak (két tanár is), Kopasz(ka) (három tanár neve), Kugli (kopaszodó fej), Lófejű (sörényre emlékeztető haj, Pumukli (élménynév), Punk, Vörös Gida (festett haj).

Érdekes, hogy a fentiekből hatot egyetlen kolléga kapott a göndör, dús hajáról. Két neve a legelső vizsgált évfolyam óta él. „Kihalt” a Dzsumbuj, és új fejlemény a Boglyas, Punk, Pumukli. A diákok által adott ragadványnevek eltérnek a felnőttekétől: az is bizonyítja ezt, hogy egy évfolyam körében három tanár is viselheti ugyanazt a nevet. Nem a megkülönböztető funkció tehát az elsődleges, hanem talán a vagánykodás: merem emlegetni valamilyen testi „fogyatékoságának” (Kopasz) megnevezésével.

e) Szörzetre utaló név:

Godzilla (élménynév a hasonló című filmből, ott egy gorilla neve, a fiú korán és erősen férfiasodik).

4. Mozgásra, járásra utaló nevek:

a) Lassú, nehézkes, darabos mozgás:

Gorilla (észbeli képesség is)

b) Gyors mozgásra, járásra utal:

Golyó (a következő évben kerek fejével magyarázták a nevet).

5. Beszédmódra, beszédhibára utaló nevek:

a) Beszédmódra utalnak:

Szuszka (az orrmandulája mindig be volt gyulladva, ezért a hangja szuszogós volt)

Tanár neve: Vércse (hangosan beszélt)

b) Beszédhibára utal:

Tsabi (s-t máshol képzi, süvít)

Tanár neve: Dadopill (hadar, időnként összeakad a nyelve).

6. Az öltözködésre, ruházatra, szemüvegviselésre utaló nevek:

a) A ruházatra utaló nevek:

Inges (szokatlan viselet), Júcsa (régimódián öltözködött)

Tanárok nevei: Beach Cat (a lányok megfigyelése, hogy a fiatal kolléga mindig ilyen márkájú nadrágot visel), Cowboy (kockás ing)

b) Szemüvegviselésre utalnak:

Tanárok nevei: Bagoły (különböző személyekre), Cvikker (már nem szemüveges, de a név él).

Érdekes, hogy a külső megjelenésre ilyen kevés név utal a gyerekek körében. Oka lehet ennek, hogy a divatirányzatokat próbálják követni, s ma már szinte semmi nem meglepő a ruházat terén, legfeljebb a régimódi öltözék. Sajnos, egyre több gyereknek kell szemüveget viselnie, de legalább nem válnak gúny tárgyává e miatt.

A testi tulajdonságra utaló nevet a fiúknál 55-öt, a lányoknál mindössze 24-et találtam. 9 férfi közül hatnak van ilyen típusú neve (16), 20 kolléganőből tíznek adtak (12) ilyen. A nevek sértő volta miatt „kímélik” a nőneműeket?

II. Lelki tulajdonságokra utaló nevek

A diáknevek 10%-a, a tanárok ragadványnevének 16%-a tartozik ide. MIZSER szerint „a belső tulajdonság megjelölői érdekes módon nem olyan sértőek, inkább korholóak, a hibákra figyelmeztetőek” (Nyr. 96: 421). Előfordul azért egy-két durva (főleg az ész hiányára utalók között). Meglepődtem viszont egy baráti társaságon (lányok), akik az utcalány kifejezés szinonimáit „becézve” használják, így szólítják egymást. Valóban irántuk érdeklődnek a fiúk leginkább, de a szó valós jelentésétől szerencsére messze vannak. De ez a példa is mutatja, hogy a lányok is tudnak durvák lenni nyelvi szempontból is. A jó megfigyelés, lelemény (például egyik osztály indiánnevet adott osztályfőnöknek, igazgatónak), a durvaságuk tompítása főleg tanárunk esetében figyelemre méltó, de elgondolkodtató is. A gyerekek előtt nincs titok. De kevés a valamihez értők neve, a kedvelt cselekvésről elnevezettek száma. Lehet, hogy ennél a típusnál érződik, hogy akik csak második éve járnak együtt, kevésbé ismerik egymást. Nem nőtt, sőt csökkent a 3 éve egy osztályba járók belső tulajdonságra utalók neveinek száma. Akit eddig elismerő névvel illettek tudása, képessége miatt, annak a neve is eltűnt. (1/B táblázat)

A filmek áradatában, a zenei áramlatok sokaságában nem meglepő, ha keveseket szólítanak kedvencük nevével. Leginkább itt érvényesül, hogy ellentétet alkalmaznak: annak a hírességnek a nevére keresztelik, akit nem szeret, a fiatalok körében nem divatos: például a korábban említett Jimmy és fiainak neve: Adrián, Sebastian.

Felosztásom alapja: BACHÁT, A lelki tulajdonságokra utaló iskolai ragadványnevek:
Nyr. 96: 16--20

1. Észre, tehetségre, vagy ennek hiányára utalnak:
Computer, Fogyatikos (így torzítva, még inkább hangsúlyozva az intelligencia hiányát), Lüki Oláh, (Birka, Gorilla – külsőre utalnak elsősorban)
2. Valamihez különösképpen ért vagy nem ért:
Kis Kaszparov (nemzetközi sakkversenyen vett részt).
Iskolán kívül alakult ki a Csíra név: ő még ilyen kis kezdemény, tudatlan a galeri tagjaihoz képest. Hasonlóan Hugi a legkisebb a baráti körben. (Nem egyértelműen ide sorolhatók.)
3. Uralkodó jellemvonásáról:
Julia Roberts (a színésznő nevét viselő fiú nagyon nőies)
Tanárok nevei: Buzi, Hot (angolul forró), Melegfront
Kullancs, Pattogó (mindenen idegeskedik), Piszok (sunyi), Stríbört (a stréber elferdítése, mert egy rajzfilmfigura nevét rosszul ejti ráadásul), (Pumukli: név és ideges természet).
Csillu Nénje érettebb osztálytársainál, megfontolt, csendes, így vívta ki ezt a nevet.
Vélt jellemvonás: Lotyó, Repi (repedt sarkú), Ribi (ribanc), Rivke, Rihi (riherongy).
Tanárok nevei: Idegbaj, Papagáj (ismételt mondatok), Zsuzsa Baba.
4. Kedvelt cselekvéséről:
Fingi, Kekszes (erőteljes bélműködés), Kacska (sokat beszél), Kecske (mekeg), Kíngörcs (szeret látványosan szenvedni)
Csöves, Csövi: két különböző stílusú fiú megnevezése.

KOVALOVSKY MIKLÓS *Nyelvfejlődés – nyelvhelyesség* (Bp., 1977. 121) című könyvében végigköveti a szó jelentésváltozását:

- ”1. eredetileg építkezéseknél, betoncsövekben meghúzó, megbúvó, ott tanyázó hajléktalan, csőlakó;
2. csavargó, vagány;
3. hetvenkedő, nagyhangú fickó, aki ’mindenben benne van’
4. ilyen magatartású, feltűnő viselkedésű és öltözetű fiú, fiatalember.”

Egyikük a 3. miatt kapta, Csöves pedig főként feltűnő öltözéke miatt, pedig ő valójában punk. (Ezek elemzése külön munkát kívánna, de érdekesség, hogy régen a csöves szűk farmert hordott, most olyanra is mondják, aki ízléstelen szerintük: a divatos bő nadrághoz sportcipőt vesz fel.)

Tanárok nevei: Márta (elvéti a neveket, ők is mást mondanak az övé helyett),
Prédikátor (sokat beszél), (Pia)hordó, Iszák.

5. Kedves ételéről: Kefír

6. Valaki vagy valami különösképpen tetszik:

Dolph Lundgren, Jean-Cloude van Damme (akciófilmek hősei, némi külső hasonlóság is), Joker (ezt a jelet szereti rajzolni), Neo (filmbeli férfi főszereplő neve tetszik a lánynak), Sepu, Sepuka (Sepultura együttes), Stallone (baráti körben)

7. A foglalkozásra utaló nevek:

Mivel a gyerekek körében nem volt: „milyen pályára készül” típusú név (talán a hatosztályos gimnázium 2. évfolyamán még nem tartják ezt fontosnak), ezért változtattam a szemponton.

A *tanárok* között vannak, akiknek a beosztására utalnak: Sápadt Arcú (osztályfőnök), Nagy Fehér Főnök (igazgató), Igi, Igi Papa (jelenlegi évfolyamok már így használják), Diri.

A tantárgyakra utaló nevek: Köcsög (rajzteremben sok van). (A következők a nevekkkel összefüggnek, de ilyen utalás is van bennük: Elektromos, Horizont, Kálium, Lófej, Papírnyák.)

D) A névadás az alannal történetekkel kapcsolatos

Az alannal történt eseményekkel kapcsolatos a név (3%)

1. Iskolai eseménnyel kapcsolatos:

ob: A fiúk hívják így, mert egyszer ilyen márkájú tampon esett ki a lány táskájából.

Cicafiú: Osztálykiránduláson macskaeledelt kínált körbe keksz helyett tévedésből, szeme formája is közrejátszott, illetve a lányok szemében jópofa.

Lengyel: A testvérváros vendégeit fogadta, több napig kalauzolta őket, barátai úgy érezték, mellőzi őket. (Hazaáruló nevet is kapott.)

Víziszar: Úgy lebegett a vízen kiránduláson, mint az ürülék.

2.A tanár vagy valaki az iskolában egyszer így nevezte:

Egy tanári felkiáltásból: De Era! vonódott össze a név: Dera (köznévi jelentése is közrejátszhatott, hogy állandósult).

Szubó Lyány: Az egyik nevelő lányomnak szólította tréfásan (előtagja névtorzítás).

Zámbó: A másik osztályban egy ilyen nevű gyerek hasonlított a fiúra, a tanár tévedésből szólította így.

Ugyanazt a fiút a karbantartó Gusztinak, egy tanár Gróf Szombatinak szólította (utóbbi szokása így nevezni a lusta gyerekeket).

E) Ismeretlen eredetűek

Mindössze a nevek 2%-a sorolható ide a diáknevek közül.

Guba (középiskolában is megőrizte, sőt felsőfokú intézményben is így hívatja magát), Jepi, Matyi (nagyon sokféle magyarázatot adtak, de egyik sem egyezett, úgy tűnt, akkor találják ki őket), Potó, Pöcök.

osztály A ragadványnev fajtája	1994/95		1998/99		1999/2000				2000/2001-03-21								összesen		tanárok		összesen diák+tanár	
	8. a		8. c		8. a		8. g		8. a		8. g/1		8. g/2		9. g		összesen		Férfi	Nő	Férfi	Nő
	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	Férfi	Nő	Férfi	Nő
A névadásai alany személyén kívül áll	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	(1)	-	-	3	-	-	-	-	6	-
	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	(1)	-	-	1	2	-	-	2	4	
A névadás az alany hivatalos nevével kapcsolatos	23	13	4	56	13	29	26	14	178	55	233											
	13	10	5	8	3	1	40	16	8	5	14	15	8	18	10	4	101	77	18	37	119	114
családnév	21	10	2	33	7	12	8	6	99	28	127											
	12	9	5	5	2	-	27	6	6	1	8	4	5	3	5	1	70	29	8	20	78	49
keresztnev	2	1	1	19	5	12	13	6	59	23	82											
	1	1	-	1	1	-	9	10	1	4	3	9	3	10	3	3	21	38	10	13	31	51
teljes név	-	1	-	2	-	2	3	-	8	1	9											
	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	1	1	-	3	-	-	3	5	-	1	3	6
névhez asszociálódó fogalmak	-	1	1	2	1	3	2	2	12	3	15											
	-	-	-	1	-	1	2	-	1	-	2	1	-	2	2	-	7	5	-	3	7	8

A névadás az alany személyével kapcsolatos	27 22	5 5	1 1	6 5	12 11	1 1	11 8	16 11	5 6	4 4	6 6	18 12	8 8	11 7	111 8	44 24	20 20	155 97	58 58
testi	21 17	4 4	1 1	5 4	10 9	1 1	6 10	1 5	6 4	9 7	9 2	79 55	24 24	28 16	12 12	107 71	6 6		
lelki	6 5	1 1	- -	1 1	2 2	- -	5 5	- -	1 1	2 2	4 1	9 8	2 1	2 18	14 14	16 8	8 8	48 26	22 22
A névadásai alannal törtétekkel kapcsolatos	1 1	- -	- -	1 1	1 1	1 1	- -	- -	1 1	- -	2 2	- -	2 2	- -	5 5	4 4	- -	9 5	4 4
ismeretlen eredetű	2 2	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	1 1	- -	1 1	1 1	1 1	5 5	- -	- -	- -	5 5	- -
összesen:	5 8	15 15	6 6	21 15	19 16	67 48	19 19	1 20	11 11	2 2	19 19	15 15	2 2	19 19	7 7	185 121	42 57	227 178	

5. táblázat A ragadványnevek eredet szerinti megoszlása osztályonként és nemenként

osztály A ragadványnev fajtája	1994/95		1998/99		1999/2000				2000/2001-03-21								összesen		tanárok		összesen diák+tanár	
	8. a		8. c		8. a		8. g		8. a		8. g/1		8. g/2		9. g		összesen		Férfi	Nő	Férfi	Nő
	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	F	L	Férfi	Nő	Férfi	Nő
A névadásai alany személyén kívül áll	-	-	-	5	6	5	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	1	2
A névadás az alany hivatalos nevével kapcsolatos	34	67	83	62	19	33	83	84	40	46	61	79	53	56	52	57	58	64	43	65	52	64
családnév	32	60	83	48	13	-	56	31	30	9	35	21	33	9	26	14	33	24	19	35	34	27
keresztnev	3	7	-	5	6	-	19	53	5	36	13	47	20	31	16	43	19	31	24	22	14	29
teljes név	-	-	-	5	-	-	3	-	-	-	5	6	-	-	3	4	3	4	-	1	2	3
névhez asszociálódó fogalmak	-	-	-	5	-	33	4	-	5	-	7	5	-	6	10	-	4	4	-	3	5	4

A névadás az alany személyével kapcsolatos	51 58 33	29 13 33	63 69 33	16 17 16	52 55 45	24 26 21	38 40 37	42 42 -	36 39 31	44 57 35	38 43 33
testi	39 45 27	24 13 27	52 56 33	9 6 16	42 50 27	14 13 16	19 33 12	35 37 43	26 29 20	28 38 21	26 31 20
lelki	11 13 7	5 - 7	10 13 -	7 10 -	10 5 18	9 13 5	19 7 25	8 5 29	10 9 12	16 19 14	12 10 12
A névadásai alannyal törtétekkel kapcsolatos	2 3 -	5 - 7	10 6 33	- - -	3 5 -	5 9 -	4 - 6	- - -	3 2 3	- - -	2 2 2
ismeretlen eredetű	4 5 -	- - -	- - -	- - -	- - -	2 4 -	2 7 -	4 5 -	2 3 -	- - -	1 2 -

6. táblázat A ragadványnevek eredet szerinti megoszlása (%)

Irodalomjegyzék

1. A szlengkutatás útjai és lehetőségei.
Szerk. Kis Tamás. Debrecen, 1997.
2. Bachát László, A hivatalos névből alakult ragadványnevek az iskolában:
MNY. 67: 439—49
3. Bachát László, A lelki tulajdonságokra utaló iskolai ragadványnevek:
Nyr. 96: 16--20
4. Bachát László, A testi tulajdonságokra utaló ragadványnevek az iskolában. Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. 4. kötet. Nyíregyháza, 1972. 299—307
5. Bachát László, Az ifjúsági nyelv szókészletének eredete: Nyr. 104: 148—57
6. Berényi Zsuzsanna, Az iskolai ragadványnevek gyűjtése: Nyr. 96: 414—9
7. Guttmann Miklós, Ragadványnevek az általános iskola felső tagozatos tanulóinak köréből: Nyr. 97: 55—61
8. Kálmán Béla, A nevek világa. Debrecen, 1996.
9. Kertész Manó, A magyar gúnynevek: Nyr. 31: 243--50
10. Kis Tamás, Személynevek a szlengben: MNYj. 33: 93--104
<http://mnytud.arts.klte.hu/mnyj/xxxiii/szlnev.htm>
11. Kisvárdai Károly, Adalékok az iskolai ragadványnevek kutatásához:
Nyr. 98: 177--82
12. Kovalovszky Kilós, Az ifjúság nyelvéről: Valóság 6 (1963)/5: 66--75

13. Ladó János, Magyar utónévkönyv. Bp., 1990.
14. Mizser Lajos, Adalékok a diáknév kutatásához: Nyr. 96: 419--22
15. Mizser Lajos, A diáknevekről: Nyr. 95: 40—2
16. Nyáriné Bojtor Rozália, Ikerítésből kivált becézőnevek Nagyigmádon:
Nyr. 111: 308--10
17. Szilágyi Ferenc, Adatok és szempontok a diáknevek vizsgálatához:
Nyr. 97: 51—5
18. Tölgyessy Zsuzsanna, Ragadványnévodás a családban és az iskolában:
Nyr. 117: 340--2